

6. СЕЛЕКЦІЙНІ ДОСЯГНЕННЯ

Поняття й ознаки селекційного досягнення

Селекція являє собою еволюцію рослин і тварин, що скеровується волею людини. У цьому змісті творча діяльність селекціонера дуже подібна з творчою діяльністю винахідника. Подібно винахіднику, селекціонер активно втручається в процес зміни об'єкта і направляє його в потрібну сторону з метою одержання запланованого результату.

Результатом діяльності селекціонера повинне бути рішення конкретної практичної задачі, що складається у виведенні нового сорту рослини чи породи тварини з необхідними для людини якостями.

На відміну від сфери винахідництва, де рішення задач повинні бути технічними, у розглянутій області задачі з виведення нових сортів і порід використовуються біологічні засоби.

До числа охоронюваних законом відповідно до прямої вказівки Закону «Про селекційні досягнення» відносяться тільки ті ботанічні і зоологічні роди і види, перелік яких устанавлюється спеціально уповноваженим на те державним органом.

Охоронювані селекційні досягнення повинні володіти рядом додаткових ознак чи відповідати зазначеним у законі критеріям охороноздатності. На першому місці знаходиться новизна селекційного досягнення.

Новизну селекційного досягнення скасовує, по суті, лише одна обставина, а саме продаж чи інша передача насін'я або племінного матеріалу іншим особам для використання. Селекційне досягнення не втрачає своєї новизни у тому випадку, якщо матеріал, застосований для відтворення сорту чи породи, використаний іншими особами без згоди селекціонера чи його правонаступника.

Новизна селекційного досягнення встановлюється на визначену дату, якою є дата пріоритету. У свою чергу пріоритет селекційного досягнення визначається за датою надходження в Держкомісію заявки на видачу патенту чи заявки на допуск до використання. Якщо в той самий день у Держкомісію надходять дві (чи більш) заявки на те саме селекційне досягнення, пріоритет устанавлюється за більш ранньою датою відправлення заявки. При збігу дат відправлення патент видається за заявкою, що має більш ранній номер Держкомісії, якщо угодою між заявниками не передбачене інше.

Наступним критерієм охороноздатності селекційного досягнення є його відмінність. Зазначений критерій дуже близький до ознаки новизни в

тім його традиційному розумінні, у якому він використовується звичайно в патентному праві.

Ознаки знову створених сортів і порід зіставляються з уже відомими у світі кращими районованими сортами рослин і найбільш близькими за зоологічною сутністю і досягнутим ефектом породами тварин.

Крім відмінності охороноздатне селекційне досягнення повинне бути однорідним. Відповідно до зазначеної ознаки рослини сорту і тваринних порід повинні бути досить однорідні за своїми морфологічними, фізіологічними, цитологічними, хімічними та іншими ознаками з урахуванням окремих відхилень, що можуть мати місце у зв'язку з особливостями розмноження. Ознака однорідності виражає якісну визначеність досягнутого результату селекції.

Об'єкт інтелектуальної власності вважається стабільним, якщо його основні ознаки залишаються незмінними після кількарізного розмноження, чи у випадку особливого циклу розмноження, наприкінці кожного циклу розмноження.

Суб'єкти права на селекційне досягнення

Суб'єктами прав на селекційні досягнення є їхні безпосередні творці (автори), власники виключних прав на їхнє використання (патенто-власники), їхні спадкоємці та інші правонаступники. Авторами селекційних досягнень відповідно до діючого законодавства можуть бути тільки фізичні особи, творчою працею яких виведено, створено чи виявлено селекційне досягнення. Автором може бути будь-який громадянин України, незалежно від віку і стану дієздатності. Підставою виникнення авторських прав є об'єктивний факт досягнення охороноздатного селекційного результату. Приналежні малолітнім і недієздатним особам авторські права здійснюються їх законними представниками.

В області селекції питання про співавторство має особливу актуальність, оскільки, по-перше, переважна більшість нових сортів і порід тварин виводяться не селекціонерами-одинаками, а цілими творчими колективами і, по-друге, селекція, як особлива область людської діяльності, досить специфічна порівняно з іншими видами творчої діяльності. На сьогодні селекція є комплексною наукою, що поєднує зусилля різних фахівців – генетиків, фізіологів, біохіміків, фітопатологів, цитологів тощо. Крім того, не можна не враховувати тієї обставини, що термін виведення нового сорту чи породи може бути досить тривалим, а в окремих випадках – охоплювати кілька поколінь людей.

Співавторство виникає незалежно від ступеня чи часу участі в спільному творчому процесі. Навпаки, технічна допомога у виведенні

Промислова власність

нового сорту рослини, якою б важливої вона не була, до співавторства не призводить. Відмежування творчої діяльності від технічної роботи здійснюється на основі тих же критеріїв, що застосовуються в авторському і патентному праві.

Виходячи із загального принципу, закріпленому на сьогодні з деякими модифікаціями у всіх правових інститутах, присвячених різним об'єктам інтелектуальної власності, законодавство про селекційні досягнення визнає за роботодавцем виключне право на використання даного об'єкта інтелектуальної власності. Зазначене право здобувається роботодавцем шляхом подання заявки на видачу патенту на селекційне досягнення, якщо тільки в договорі між ним і селекціонером не передбачено інше.

У тих випадках, коли селекційний результат досягається зусиллями одинака, чи коли договором між селекціонером і роботодавцем обговорено збереження за селекціонером права отримання патенту, патентовласником може стати автор селекційного досягнення.

У випадку смерті селекціонера чи патентовласника їхні права на селекційне досягнення переходять до спадкоємців. При спадкоємному правонаступництві авторських прав селекціонера спадкоємці, зрозуміло, стають власниками не всіх суб'єктивних прав, якими користався сам селекціонер, а лише тих з них, що не зв'язані нерозривно з особистістю власника і можуть переходити до інших осіб. Патентні права, що належать юридичній особі, у випадку реорганізації останньої переходять до знову створеного учасника цивільного обороту, а при ліквідації патентовласника передаються державі.

У розглянутій області Державна комісія з використання та охорони селекційних досягнень (далі – Держкомісія) відіграє ту ж роль, що і Патентне відомство у сфері охорони об'єктів промислової власності. Основні задачі, функції і права Держкомісії визначаються як Законом «Про селекційні досягнення», так і спеціальним Положенням про Державну комісію з використання та охорони селекційних досягнень.

Оформлення права на селекційне досягнення

Порядок оформлення прав на селекційні досягнення у своїх основних рисах збігається з порядком оформлення прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та інші об'єкти інтелектуальної власності, що потребують спеціальної державної реєстрації. Разом із тим специфіка об'єкта охорони зумовила ряд особливостей даної процедури, які відбиті в Законі «Про селекційні досягнення» і у спеціальних правових актах, прийнятих для розвитку положень закону.

Права авторів селекційних досягнень

Відносно повне представлення про систему суб'єктивних цивільних прав селекціонерів може бути отримане при послідовному розгляді трьох їхніх груп:

а) права, що виникають у зв'язку з досягненням селекційного результату;

б) права, що виникають у зв'язку з офіційним визнанням селекційного досягнення охороноздатним;

в) права, що виникають у зв'язку з використанням селекційного досягнення.

У той період, коли творчий результат уже досягнуто, але ще не відбулося офіційне визнання його охороноздатності, інтереси селекціонерів охороняються нормами авторського права. Воно гарантує від прямого копіювання досягнутого творчого результату в тій його формі, що була надана йому селекціонером.

Можливість стати патентовласником закон визнає насамперед за самим селекціонером. Тільки в тих випадках, коли селекційне досягнення виведене, створене чи виявлене при виконанні службового завдання чи службових обов'язків, право на подання заявки на видачу патенту належить роботодавцю, якщо договором між селекціонером і роботодавцем не передбачено інше.

До визнання селекційного досягнення охороноздатним селекціонер, що володіє правом на подання заявки на видачу патенту, має можливість переуступити це своє право будь-якій зацікавленій особі. Дане право чинним законодавством також спеціально не виділяється.

Офіційне визнання селекційного досягнення охороноздатним призводить до виникнення у селекціонера якісно нової сукупності суб'єктивних прав. Селекціонер стає власником авторських прав на конкретне селекційне досягнення. Дане право може належати тільки самому селекціонеру (групі селекціонерів) і не переходить до будь-кого в порядку правонаступництва. Авторське посвідчення видається Держкомісією кожному автору, що є патентовласником. Воно діє безстроково і може бути оскаржено тільки в судовому порядку.

Право селекціонера на авторське ім'я тісно пов'язане із правом авторства, однак носить самостійний характер. Можливості виступати під псевдонімом селекціонеру не надається. Але він може відмовитися бути згаданим в офіційній публікації про заявки, що надійшли до Держкомісії.

Фактичне використання селекційного досягнення є завершальним юридичним актом, з яким законом зв'язується поява у селекціонера

Промислова власність

права на винагороду. Якщо селекційне досягнення виявляється незатребуваним і не реалізується на практиці, право на одержання винагороди у селекціонера не виникає, якщо тільки договором між ним і роботодавцем не було передбачено інше.

Сам розмір винагороди та умови його виплати за загальним правилом визначаються договором, укладеним між патентовласником і автором.

При недосягненні угоди між патентовласником і автором щодо розміру винагороди суд може присудити на користь останнього 10, 20, 30 і більш відсотків від усіх надходжень від використання селекційного досягнення.

Умови виплати винагороди, у тому числі і терміни, визначаються насамперед самими сторонами, але у всіх випадках автору повинна бути виплачена винагорода не пізніше шести місяців після завершення кожного року, у якому використовувалося селекційне досягнення.

Якщо сорт або порода виведено, створено чи виявлено декількома авторами, винагорода між ними розподіляється відповідно до досягнутої між ними домовленості. При виникненні суперечки щодо цього питання воно розв'язується в судовому порядку.